

POSTANOWIENIE

Dnia 4 lipca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania P.M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Krakowie
o rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 4 lipca 2023 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 30 czerwca 2022 r., sygn. akt III AUa 421/18,

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

**II. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego
w Krakowie na rzecz radcy prawnego K.A. 240 (dwieście
czterdzieści) złotych powiększoną o stawkę podatku od towarów
i usług tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu
w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 13 lipca 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Krakowie odmówił P.M. prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu, uzasadniając swe stanowisko orzeczeniem Komisji Lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 7 lipca 2016 r., która uznała, że ubezpieczony jest wprawdzie trwale całkowicie niezdolny do pracy, jednakże niezdolność do pracy nie powstała przed szesnastym rokiem życia, lub w czasie nauki w szkole do osiągnięcia 25 roku życia.

Na skutek odwołania P.M. od powyższej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Krakowie, nr [...], Sąd Okręgowy w Krakowie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, sygn. akt VII U 3247/16, wyrokiem z dnia 30 stycznia 2018 r. ww. oddalił. Sąd pierwszej instancji po przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłych sądowych z zakresu psychiatrii i neurologii ustalił, że całkowita niezdolność do pracy u P.M. nie powstała przed szesnastym rokiem życia, a zatem nie spełniał on wszystkich warunków do przyznania mu renty rodzinnej na podstawie art. 68 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 504 ze zm.), zwanej dalej ustawą emerytalną.

Sąd Apelacyjny w Krakowie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, sygn. akt III AUa 421/18, na skutek apelacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie wyrokiem z dnia 30 czerwca 2022 ww. oddalił i przyznał na rzecz pełnomocnika z urzędu koszty pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny uznał za celowe uzupełnienie postępowania dowodowego poprzez dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego lekarza sądowego - specjalisty z zakresu psychiatrii dla jednoznacznego wyjaśnienia, czy wnioskodawca stał się całkowicie niezdolny do pracy w okresie: do ukończenia szesnastu lat (tj. do dnia 31 maja 2003 r.) lub do ukończenia nauki w szkole podstawowej, czyli do dnia 30 czerwca 2003 r. W opinii sądowo-lekarskiej z dnia 1 marca 2022 r. biegła lekarz sądowy - specjalista z zakresu psychiatrii rozpoznała u wnioskodawcy: głębokie zaburzenia osobowości o typie osobowości schizoidalnej, z zaburzeniami emocji i zachowania oraz powtarzającymi się epizodami psychotycznymi w wywiadzie, z podtrzymanym krytycyzmem. Opinia ta nie stanowiła oceny aktualnego stanu zdrowia wnioskodawcy (w ramach zaskarżonej decyzji organu rentowego inicjator został uznany za osobę całkowicie i trwale niezdolną do pracy), lecz wyłącznie kwestia występowania bądź niewystępowania po stronie wnioskodawcy całkowitej niezdolności do pracy w okresie: do ukończenia szesnastu lat lub do ukończenia nauki w szkole podstawowej, a biegła dokonała analizy informacji znajdujących się w aktach sprawy oraz dołączonych do niej aktach organu rentowego. Biegła wskazała w szczególności, że po ukończeniu

osiemnastego roku życia - tj. 21 września 2005 r. - wnioskodawca był badany przez psychiatrę - konsultanta Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, który rozpoznał wówczas u niego: zaburzenia osobowości i zachowania u osoby z przebyłym epizodem psychotycznym, co czyniło go częściowo niezdolnym do pracy na okres jednego roku. Stwierdzono też równocześnie, że niezdolność ta pozostaje w związku z naruszeniem sprawności organizmu powstałym przed osiemnastym rokiem życia. Po szczegółowej analizie kolejnych wyników badań i orzeczeń psychiatrycznych - powołana w niniejszej sprawie w ramach postępowania apelacyjnego biegła z dziedziny psychiatrii stwierdziła, iż nie ma przesłanek pozwalających na przyjęcie, że wnioskujący stał się całkowicie niezdolny do pracy przed ukończeniem szesnastu lat lub przed ukończeniem nauki w szkole podstawowej. Równocześnie biegła zaznaczyła, że naruszenie sprawności organizmu, które w późniejszym okresie uzasadniało powstanie całkowitej niezdolności do pracy, powstało przed ukończeniem nauki w szkole podstawowej. Dopuszczona w toku postępowania apelacyjnego opinia biegłej psychiatrii dodatkowo doprecyzowała, że po stronie odwołującego całkowita niezdolność do pracy nie występowała również do momentu ukończenia przez niego nauki w szkole podstawowej, czyli do dnia 30 czerwca 2003 r.

Skargę kasacyjną od wyroku Sadu Apelacyjnego, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 czerwca 2022 r. złożył pełnomocnik z urzędu ubezpieczonego, zaskarżając wyrok w części tj. w zakresie punktu pierwszego wyroku, zarzucając wyrokowi naruszenie przepisów postępowania, których uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 286 k.p.c. poprzez brak ustalenia faktów mających istotne znaczenie dla rozpoznania sprawy, polegający na tym, iż Sąd drugiej instancji nie poczynił żadnych ustaleń na okoliczność tego, czy Ubezpieczony pozostawał zdolny do samodzielnej egzystencji, pomimo iż na podstawie dokumentacji medycznej powstaje istotna wątpliwość w tym zakresie, co w konsekwencji doprowadziło do rażącego naruszenia prawa materialnego, a to art. 68 ust. 1 pkt 2 oraz pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez jego niezastosowanie i nieprzyznanie renty rodzinnej Ubezpieczonemu.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi w innym składzie oraz przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego radcy prawnego ustanowionego z urzędu według norm przepisanych, albowiem koszty pełnomocnika z urzędu nie zostały opłacone w całości, ani w części.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania strona skarżąca wskazała, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), gdyż zaskarżone orzeczenie w sposób oczywisty narusza przepisy prawa procesowego, gdyż w trakcie postępowania przed Sądem pierwszej i drugiej instancji nie przeprowadzono istotnego dowodu umożliwiającego dokonanie oceny przesłanek do przyznania Ubezpieczonemu renty rodzinnej, w przedmiocie czego złożył wniosek do organu rentowego. W związku z powyższym występowało rażące zaniechanie z zakresu gromadzenia materiału dowodowego, a to stanowiło naruszenie art. 286 k.p.c., co miało istotny wpływ na wynik sprawy.

Organ rentowy nie złożył odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Instytucja skargi kasacyjnej ma charakter nadzwyczajnego środka zaskarżenia, czego wyrazem jest m.in. istotne ograniczenie dostępności tegoż środka pod względem dopuszczalnych jego podstaw. Pomimo pozostawienia w art. 398³ § 1 k.p.c. możliwości zaskarżenia orzeczenia z powodu naruszenia: prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie oraz przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, zakres tych zarzutów w odniesieniu do wszystkich podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi został ograniczony. Zgodnie bowiem z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Oznacza to jednoznaczne określenie funkcji Sądu Najwyższego, który jako sąd kasacyjny nie jest sądem powszechnym zwykłej, trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna (podobnie jak uprzednio kasacja) nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji

kończącego postępowanie w sprawie, a to z uwagi na przeważający w charakterze skargi kasacyjnej element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2008 r., III UK 6/08, LEX nr 469183). Zgodnie z takim modelem skargi kasacyjnej jej rozpoznanie następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., tj. wówczas, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, nawiązując do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398⁹ § 1 k.p.c.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca powołała się na przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., tj. oczywistego uzasadnienia skargi. Według utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, by Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w jej podstawach lub ich uzasadnieniu pozostałych elementów kreatywnych skargi, ani tym bardziej się ich domyslać (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). Jeżeli strona skarżąca powołuje się na oczywistą zasadność skargi, to powinna zawrzeć w niej wywód prawny, z którego ta oczywista zasadność będzie wynikała. W przedmiotowej skardze niestety zabrakło stosownego wyводу prawnego w określonym powyżej zakresie. Poza tym ma to być przy tym zasadność łatwo dostrzegalna już nawet przy pobieżnej lekturze skargi (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 3 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578; 12 stycznia 2021 r., I USK 1/21, LEX nr 3252769). Z brzmienia art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wynika konieczność nie tylko powołania się na okoliczność, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona,

ale również wykazania, że przesłanka ta rzeczywiście zachodzi. Oznacza to, że strona skarżąca musi wskazać, w czym - w jej ocenie - wyraża się „oczywistość” zasadności skargi oraz podać argumenty wykazujące, że rzeczywiście skarga jest oczywiście uzasadniona. W przedmiotowej skardze nie tylko nie wykazano żadnych przesłanek zasadności, jak również nie przedstawiono żadnych argumentów uzasadniających przyjęcie skargi do rozpoznania.

Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi bowiem wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Skarżąca powinna więc w wywodzie prawnym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającą na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274; 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006 nr 4, poz. 75; 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616; 26 lutego 2008 r., II UK 317/ 07, LEX nr 453107; 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364; 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538, 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134; 9 marca 2012 r., I UK 370/11, LEX nr 1215126; 1 stycznia 2012 r., I PK 104/11, LEX nr 1215774). W przedmiotowej skardze brak jest jednak jakiegokolwiek wyводу prawnego, jak również nie wykazano kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa procesowego. Ponadto przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej w ujęciu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. rozumie się sytuację, w której zaskarżone orzeczenie sądu drugiej instancji w sposób ewidentny narusza konkretne przepisy prawa. Tymczasem profesjonalny pełnomocnik strony skarżącej wskazuje na naruszenie przepisów postępowania również przed Sądem I instancji, co pozostaje chybione. Skoro skarga kasacyjna przysługuje od orzeczeń sądu drugiej instancji, to wyłączone jest bezpośrednie badanie w postępowaniu kasacyjnym naruszenia przepisów postępowania przez sąd pierwszej instancji, w tym prowadzących do nieważności postępowania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2021 r., II PSKP 26/21, OSNP 2022, nr 2, poz. 12).

Oczywiste naruszenie prawa powinno być rozumiane jako widoczna natychmiast, bez potrzeby dokonywania pogłębionej analizy jurydycznej,

sprzeczność wykładni lub stosowania prawa z brzmieniem przepisów albo powszechnie przyjętymi regułami interpretacji (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPIUS 2002 nr 20, poz. 494; 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; 12 stycznia 2021 r., I USK 1/21, LEX nr 3252769 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Oznacza to, że we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jak i w jego uzasadnieniu, niezbędne jest powołanie konkretnych przepisów prawa, z którymi wyrok sądu drugiej instancji jest w oczywisty sposób sprzeczny (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675171).

Tymczasem w przedmiotowej sprawie wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania nie spełnia warunków właściwych dla przesłanki przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Strona skarżąca nie wykazała, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, albowiem wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania, nie został nawet uzasadniony. Pełnomocnik strony skarżącej ograniczył się jedynie do sformułowania nie do końca zrozumiałego zdania w brzmieniu „(...) nie przeprowadzono istotnego dowodu umożliwiającego dokonanie oceny przesłanek do przyznania Ubezpieczonemu renty, w przedmiocie czego złożył wniosek do organu rentowego”. Wobec powyższego strona skarżąca wskazała na rażące zaniechanie z zakresu gromadzenia materiału dowodowego, a to stanowiące naruszenie art. 286 k.p.c., ograniczając tym samym treść wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania tylko do dwóch zdań.

Jednocześnie Sąd Najwyższy podkreśla, że dokonanie czynności określonych w art. 286 k.p.c. pozostawione jest uznaniu sądu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2008 r., I UK 84/08, OSNP 2010, nr 9-10, poz. 12) zaś okoliczność, iż zgodnie z art. 286 k.p.c. sąd może zażądać dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych, wcale nie oznacza, że w każdym przypadku jest to konieczne, potrzeba taka może bowiem wynikać z okoliczności sprawy i podlega ocenie sądu orzekającego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2017 r., III UK 41/16, OSNP 2018, nr 3, poz. 35).

Ubiegając się o prawo do renty rodzinnej, wymaga się spełnienia przesłanki z art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dlatego odwołujący ma obowiązek wykazać w postępowaniu, że oceny lekarza orzecznika i komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, będące podstawą zaskarżonej decyzji, są nietrafne. Sąd Najwyższy nie rozpoznaje sprawy tak jak sąd powszechny. Na etapie przedsądu związany jest ustaleniami stanu faktycznego, na których oparto zaskarżony wyrok (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 marca 2023 r., III USK 134/22). W myśl art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, bez względu na wiek nabędzie prawo do renty rodzinnej (przy spełnieniu pozostałych wymogów ustawowych) dziecko całkowicie niezdolne do pracy oraz niezdolne do samodzielnej egzystencji. Możliwe jest również przyznanie renty rodzinnej bez względu na wiek dziecku całkowicie niezdolnemu do pracy i niezdolnemu do samodzielnej egzystencji. W obu tych sytuacjach warunkiem jest, aby całkowita niezdolność do pracy powstała w okresie, o którym mowa w art. 68 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W przypadku spełnienia przesłanek określonych w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych dziecko może zwrócić się o ustalenie uprawnień do renty rodzinnej w każdym czasie; świadczenie jest w zasadzie bezterminowe, jakkolwiek uzależnione od istnienia określonego stanu zdrowia. W konsekwencji renta rodzinna może być przyznana okresowo, jak również ulec wstrzymaniu w przypadku ustąpienia całkowitej niezdolności do pracy. Nie może więc uzyskać prawa do renty rodzinnej osoba, która nie jest aktualnie całkowicie niezdolna do pracy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 lutego 2022 r., III USK 281/21, LEX nr 3403014). Podsumowując, przesłanką nabycia prawa do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie jest sama choroba osoby ubiegającej się o rentę rodzinną (w tym choroba psychiczna), ani niepełnosprawność (nawet w stopniu znacznym, formalnie orzeczona przez organ stwierdzający niepełnosprawność), lecz całkowita niezdolność do pracy (w rozumieniu art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) powstała w okresach ściśle uregulowanych w przepisach (wyrok

Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2022 r., III USKP 168/21, Legalis nr 2923961).

Wobec niewykazania przez odwołującą się istnienia powołanej przesłanki przedsądu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym rozstrzygnięto stosownie do § 15 ust. 2 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 listopada 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18).

T.L.

M.S.